

KOZAN'DA ŞAHİS ADLARI

YILMAZ KURT

Bu çalışmada Kozan (Sis) Sancağı'nda 1572 yılında kullanılmış olan erkek şahıs isimleri üzerinde durulacaktır.

I. Onomastik Çalışmaları

Özel adları konu edinen bilim dalına *onomastik* denilmektedir. *Onomastik* biliminin yer adlarını inceleyen dalına *toponymie*, şahıs adlarının menş'e ve tekâmülünü inceleyen dalına ise *antroponymie* adı verilmektedir. 1949'da Brüksel'de toplanan III. *Beynelmilel Toponimi ve Antroponimi Kongresi*'nde bir *Beynelmilel Onomastik İlimler Komitesi* teşkil olunmuş, bir *Beynelmilel Onomastik Merkezi* kurulmuş ve bu merkez *Onoma* adıyla bir dergi çıkarmağa başlamıştır. V. *Beynelmilel Onomastik Kongresi* ise 1955 yılında İspanya'nın Salamanca şehrinde Türk bilim adamlarının da katılmasıyla toplanmıştır¹.

Batılı bilim adamları kendi tarihleri ile ilgili ana problemleri çözmüş oldukları için olmalıdır ki *onomastik* çalışmalarına daha çok eğilebildikleri halde *Türk onomastiği* henüz çok gerilerde bulunmaktadır. Halbuki arşivlerimizde gerek *toponimi* ile gerekse *antroponimi* ile ilgili yüzlerce defterde milyonlarca belge bulunmaktadır. Ancak coğrafya adlarının ve şahıs adlarının yer aldığı bu defterlerden henüz yeterince yararlanılmamıştır. Bugün Anadolu'nun *tarihi coğrafyası* ile ilgili bilgilerimiz çok sınırlıdır. Değil köy isimlerini bazı nâhiye isimlerini bile okumakta güçlük çekilmektedir. *Yer adları sözlüğü* ve *şahıs adları sözlüğü*nün bugüne kadar hazırlanamayışı Türk bilim hayatı için büyük bir eksikliktir.

Türk şahıs adları üzerinde şimdiye kadar özellikle folklorik açıdan bazı denemeler ve incelemeler yapılmış ve bunlar *Türk folklor ve Etnografya bibliyografyası*'nda yayımlanmıştır².

¹ Halil İnalcık, "V. Beynelmilel Onomastik İlimler Kongresi, Salamanca 12-15 Nisan (1955)", *Belleken*, XX/78 (1956), 223.

² Bahaeddin Yediyıldız-Özkan İzgi, "1445 yılında Ordu ve Yöresinde Kullanılan Şahıs Adları", *H.Ü.E.F. Şûkrü Elçin Armağanı*, Ankara 1983, s. 361; *Türk Folklor ve Etnografya Bibliyog-*

Çoğunluğu XVI. yüzyılda tutulmuş olan *Mufassal Tahrir Defterleri*, Osmanlı İmparatorluğu'nun vergi defterleridir. Burada vergi veren yetişkin erkekler *Ali veled-i Osman* şeklinde, mahalle-mahalle, köy-köy kayıt edilmişlerdir. Bu bakımdan bu defterler *Türk onomastiği* için paha biçilmez hazinelerdir. Bu *Defter*lerden yapılan bir şahıs adları çalışmasında sondaj metodu kullanılmış, şahıs isimlerinin incelenmesinde ölçme-değerlendirme yöntemi uygulanmıştır³. Aynı yöntemle *Adana Mufassal Tahrir Defteri* üzerinde yapmış olduğumuz şahıs adları çalışmasında ise sondaj metodu uygulanmayarak *Defter*deki bütün şahıs adları değerlendirmeye alınmıştır⁴. *Şer'i Mahkeme Sicillerinde* yer alan şahıs adları üzerinde yapılan çalışmaların sayısı da fazla değildir⁵.

Şahıs adları üzerinde yapılan çalışmaların çoğu basılı eserleri kaynak olarak almışlardır. Bu eserlerin bir kısmında şahıs adları hakkında kısa ansiklopedik bilgi de verilmiştir. Bu tür kitapların çoğu "çocuklarına ad arayan" aileler için hazırlanmış piyasa kitaplarıdır. Oysa olayın bir tarih, dil, kısaca kültür problemi olarak ele alınması ve bilimsel metodlarla incelenmesi gerekmektedir. Bu iş ise bir iki kişinin kendi imkânları ve çabaları ile bitiremeyecekleri kadar büyük ve masraflı bir iştir. *Türk Tarih Kurumu*, *Türk Dil Kurumu* gibi kuruluşlarımızın bu konuda destek sağlamaları, bu işin bilgisayar kullanılarak daha verimli olmasını temin edecektir.

---

rafyası I., Ankara 1971, s. 210-214; c. II, Ankara 1973, s. 51. Bu tür kaynakların listesi için ayrıca bkz.: L. Rasonyi, "Türk Özel Adlarının Kaynakları", A.Ü.DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Enstitüsü, *Türkoloji Dergisi*, I/1, s. 71-101.

³ Hacettepe Üniversitesi Profesörlerinden Hocam Bahaeddin Yediyıldız ve İzgi daha önce bahsettiğimiz makalelerinde 1445 tarihli Ordu Tahrir Defterinden sondaj usulü ile 23 köy seçmiş, bu köylerde yaşayan 511 vergi sorumlusunun adlarını ve baba adlarını birlikte incelemişlerdir.

⁴ Yılmaz Kurt, "1572 Yılında Adana'da Kullanılan Türk Erkek Şahıs Adları", *Belleten*, LVIII/218 (1993), s. 173-200. Bu çalışmamızda Defterde yer alan bütün Türk isimleri incelenmeye alınmış, 20.330 şahıs adı tek tek fişlenmiş, alfabetik sıraya göre tasnif edilmiş, yüzdeleri alınmış ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu tür çalışmaların sonunda Türk şahıs adları sözlüğünün hazırlanacağı düşünülerek sondaj metodu uygulanmamış ve bütün isimlerin tesbiti yoluna gidilmiştir. Çünkü Defterde yer alan 20.330 kişiye ait 1080 ayrı adın 577'si sadece bir defa kullanılmaktadır.

⁵ Cemil Cahit Güzelbey, "Caziantep Şer'i Mahkeme Sicillerinde Türkçe Kişi Adları", *Türk Kültürü*, XXII/252 (Nisan 1984), s. 246-249; Ömer Demirel, "1700-1730 Tarihlerinde Ankara'da Ailenin Niceliksel Yapısı", *Belleten*, LIV/211 (1991), s. 945-962.

II. XVI. Yüzyılda Kozan

Kozan bugün Adana İli'ne bağılı şirin bir ilçemizdir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde bu ilçemizin adı *Sis* idi. *Sis* Kasabası'nın tarihi *Hititler* dönemine kadar uzanır. *Sis*, *Yavuz Sultan Selim* 'ın 1516 yılındaki Mısır seferinden sonra Osmanlı İmparatorluğu'na geçmiş, önce *Halep Eyâleti*'ne, sonra da *Kıbrıs Eyâleti*'ne bağlanmıştır. Bu dönemde *Feke* İlçesi de *Kozan (Sis)* Sancağı'na bağılı bulunuyordu. *Sis*'in ilk *Mufassal Vergi Defteri* 1519 yılında tutulmuştur. *İstanbul Başbakanlık Arşivi*'nde ayrıca 4 *Sis Mufassal Defteri* daha bulunmaktadır⁶. *Ankara Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi*'nde bulunan tek *Sis Mufassalı* 150 numara ile kayıtlı olup 1572 M. tarihini taşır. İşte bu şahıs adları çalışmasında bu defterde yer alan Türk şahıs adlarını ele alacağız, gayrimüslimler arasında görülen Türk adlarını VI. bölümde ayrıca inceleyeceğiz⁷.

III. Ad Verme Geleneğı ve Hâne Yoğunluğu

Orta Asya Türk Tarihi ile ilgili bilgilerimizin çoğı Çin kaynaklarından alınmıştır. Çinliler ise Türk isimlerini kendi söyleyişlerine göre kaleme almışlardır. Bu sebeple Orta Asya Türk tarihi için Çin kaynaklarında yer alan bu şahıs adlarını kullanmak doğru sonuçlar vermeyecektir. *Orhun Anıtları*'nda geçen şahıs adları ise çok sınırlıdır. Bu kaynaklardan eski Türklerde ad verme geleneğinin ne şekilde olduğunu bugün için tam olarak anlayamıyoruz. *Dede Korkut Hikâyelerinde* öğreğiğimize göre bir erkek çocuğun ad alabilmesi için kahramanlık göstermesi gerekiyordu. Burada adı koyan bilge kişi ise *Dede Korkut*'un kendisi olarak görölmektedir. Erkek çocuğa bu şekilde ad konulduktan sonra çocuğun babası büyük bir "toy" vermekte, yenilip içilmektedir. Bir *Altay Destanında* ise ad koyma geleneğı mitolojik bir

⁶ İstanbul Başbakanlık Arşivi'nde bulunan *Sis* defterleri ile ilgili bir çalışma için bkz.: Yusuf Halaçoğılu, "Tapu-Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılın İlk Yarısında *Sis (Kozan)* Sancağı, *İÜEF Tarih Dergisi*, sayı: 32 (1979), s. 819-899.

⁷ İncelemekte olduğumuz 150 numaralı *Sis Mufassal Tahrir Defteri*'nin tamamı 98 varaktır. Defterde toplam olarak 5333 vergi mükellefine ait erkek adı bulunmaktadır. Bunlardan 902'si gayrimüslimdir. Vergi mükellefi olan Türk nüfusun sayısı defter verilerine göre 4431 kişidir. Bunlardan 362'si şehir merkezinde yerleşik hayat yaşamaktadır. Geriye kalan 3069 Türk vergi mükellefi ise 94 cemaat içerisinde konar-göçer hayatı yaşamakta, tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadırlar. 1572 yılında Kozan'da köy görölmemektedir. Bu Tahrir defterinin tanıtım ve değerlendirilmesini konu alan OTAM, c. I, ve c. II'de çalışmamız için bakınız: "*Sis (=Kozan) Sancağı Mufassal Tahrir Defteri Tanıtımı ve Değerlendirilmesi I*", OTOM, I (1990), s. 271-298; OTAM, II (1991), s. 151-199.

hüviyet kazanmakta, çocuğa büyük bir ihtimalle *Hızır Aleyhisselâm* ad vermektedir⁸.

Çocuğa saygın bir kişinin veya bir aile ulusunun ad vermesi geleneği bu günlere kadar gelmiştir. Çocuğa ad verecek kişi, bu adı bizzat kendisi verebileceği gibi çocuğun anne-babasından da bir ad isteyebilir, çocuğa ad vermeden önce abdest alır, sağ kulağına *ezan* okur, sol kulağına *kamet* getirir, bir dua ile çocuğun adını koyar⁹.

Aileler ad seçerken nelere dikkat ediyorlardı? İncelediğimiz 1572 tarihli Kozan Defterine göre büyük bir çoğunluk babalarının adını çocuklarına vermekte idiler. *Ali veled-i Deniz, Deniz veled-i o* (yani Ali), şeklinde kayıt edilmiş pek çok baba-oğul bulunmaktadır.

Çocuklara ad verirken ses uyumuna da özen gösterilmekteydi. Bunu aşağıdaki örneklerde açıkça görmekteyiz.

Tablo I: Çocukların adlarında ses uyumu

Baba adı	Çocukların adları	varak
Hakmerd	Hakverdi, Allahverdi	11b
Ümmet	Şahveli, Mehmed, Pir Ali, Pir Ahmed, Nazar	15a
Süleyman	Sevindik, Güvendik	17b
Eylük	Bay Kulu, Şah Kulu, Pir Kulu, Kâdir Kulu, Mehmed	38a
Pirî	Bayram Hoca, Sultan Hoca	42b
Şah Kulu	Şah Veli, Pir Veli	44b
Ahmed	Pir Gâib, Pir Aziz, Pir Bedir	59a

Tahrir Defterlerinde vergi veren erkek nüfusun evli ve bekâr olanları isimlerin altına konulan birer işaretle belirtilmiştir. Bazı defterlerde her kö-

⁸ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, 3. bs., İstanbul 1988, s. 278-279.

⁹ Kazak Türklerinde çocuğun dünyaya geldiği gün, ay, yıl veya yerde uğurlu olarak bilinen şey ne ise onun adı çocuğa ad olarak verilirdi. Yayılda doğan çocuğa Yayla, yurttan doğan çocuğa Yurt (Curt) adı konuluyordu. İslâmiyetin kabulünden sonra İslâmî adlar verilmeye başlanılmıştır. Bu adlar çocuğun kulağına, hocalar tarafından kubleye dönülerek tekbir ve ezanla çağırılmaktadır. Bkz.: Hızır Bek Gayretullah, "Kazak Türklerinde Kişi Adları", *Türk Kültürü*, 1/10 (1963), s. 13-14.

yün, her cemaatin altında toplam evli ve bekâr nüfus gösterilmiştir. Yaptığımız hesaplamada 4431 vergi mükellefi Türk nüfusun 3429'unun evli (% 77,3), 1002'sinin ise (% 22,6) bekâr olduğunu gördük. Evli olanlar yılda 50 akça, bekâr olanlar ise 6 akça vergi ödemektedirler. Bir sancakta toplam nüfusu bulabilmek için izlenen yol, hane sayısını 5 ile çarpmak şeklinde olmaktadır. Bazı araştırmacılar bekâr erkek sayısını da bu çarpım sonucuna ekleyerek, şehrin toplam nüfusunu, bu yolla tahmin etmeye çalışmaktadırlar. Tahrir defterlerinde, vergi sorumlusu erkek nüfus arasındaki akrabalık ilişkisi de gösterilmiş olmasına rağmen, bu veriden hareket edilerek hâne yoğunluğunun tesbiti cihetine gidilmemiştir. Her ne kadar bu yolla kesin bir sonuca ulaşmak mümkün değilse de bazı ip uçlarının sağlanabileceğini düşünerek bir tesbite bulunduk. Yaptığımız bu tesbite göre 344 hanede babanın vergi veren bir de oğlu bulunmaktadır. Baba ve vergi veren iki oğlu bulunan aile sayısı ise 121'dir. Baba ve üç oğul 28 aile, baba ve 4 oğul 9 aile, baba ve 5 oğul birlikte vergi veren 2 aile bulunmaktadır. Bu erkek çocuklardan bir kısmı da evlidir. Ancak bu evli çocukların henüz vergi verecek yaşta erkek çocuğu görülmemektedir. Deftere sadece vergi verecek yaşa gelmiş ergin erkekler kaydedilmiş olduğu düşünülürse, defterde yer almayan çocuk yaştaki nüfusun varlığını da hesaba katarak, kardeş sayısını buna göre düşünmek gerekecektir. Tabii bu hesaba yaşları ne olursa olsun kadın nüfus dahil değildir. Normal olarak erkek kardeş sayısı kadar kız kardeşin de var olduğunu kabul etmek gerekir. Bu bakımdan aşağıdaki tabloyu değerlendirirken bu husus göz önüne alınmalıdır.

Tablo II : 1572 Yılında Kozan'da Akrabalık İlişkisi

Baba ve 1 oğul	Baba ve 2 oğul	Baba ve 3 oğul	Baba ve 4 oğul	Baba ve 5 oğul	Baba ve 6 oğul
344	121	28	9	2	-
(baba ölmüş)	2 kardeş	3 kardeş	4 kardeş	5 kardeş	6 kardeş
	446	128	33	7	-
Top.: 344	567	156	42	9	-

Bu tablodan anladığımıza göre 567 adet vergi mükellefi *iki kardeş* bulunmaktadır (1134 kişi). Bunlardan 121 adedi (242 kişi)'nin babaları da vergi vermektedir. 446 ailede ise babaları ölmüş *iki kardeş* bulunmaktadır. Bunların dışında diğer akrabalık ilişkisi şu şekildedir:

Baba-Oğul-Torun	= 22 adet.
Baba-Oğul-2 torun	= 6 adet.
Baba-2 Oğul, 1'inde 2 torun	= 1 adet.
2 kardeş 1'inden 2 oğul	= 7 adet.
2 kardeş, 1'inden 3 oğul	= 2 adet.
3 kardeş, 1'inden 1 oğul	= 4 adet.
3 kardeş, 1'inden 2 oğul	= 1 adet.
4 kardeş, 1'inden 1 oğul	= 2 adet.

1572 yılında Kozan halkının % 77,9'u cemaat halinde yaşamakta tarım ve hayvancılıkla uğraşmakta idi. Yukarıdaki verilere dikkat edecek olursak, *konar-göçer* hayatı yaşayan bu *Türkmen* kitle arasında hane yoğunluğunun 5'in üzerinde olduğu tahmin edilebilir. En azından incelediğimiz bu bölge için hane yoğunluğunu 5'in üzerinde düşünmek gerekir görüşündeyiz. Bugün bile Çukurova yöresinde çok evlilik yaygın olduğu gibi, bir anneden 10-11 çocuğu olan aileler de az değildir. Televizyonda yayınlanan bir programda söz konusu edilen 4 karısı ve 38 çocuğu olan baba ise, Çukurova için bile bir istisnâ olarak kabul edilmelidir. Ancak çiftçilik ve hayvancılık çok çocuğa ihtiyaç göstermekte idi. Sıtma, veba gibi salgın hastalıklar ise çok çocuğa sahip olmayı teşvik etmekteydi. Çok çocuk sahibi olmak İslâm dini adına da teşvik edilmekte, doğum kontrolü günah olarak kabul edilmekteydi. Bu bakımdan bugünün çekirdek ailesi içerisinde büyüyen kişiler olarak, aile büyüklüğünü anne-baba-3 çocuk olarak düşünmemiz bir yanlış şartlanma veya eksik inceleme olarak kabul edilebilir.

IV. Ençok Kullanılan Adlar

Kozan'da 1572 yılında en çok kullanılan şahıs adı *Mehmed*'tir. *Mehmed* adını taşıyan 289 kişi, toplam Türk nüfusun % 6.4'ünü oluşturmaktadır. *Ali* adını taşıyan 276 kişi (% 6,1), *Ahmed* adını taşıyan 193 kişi (% 4.3) bulunmaktadır¹⁰. En çok kullanılan 12 adı taşıyan 1920 kişi bulunmaktadır. Başka bir deyişle toplam Türk nüfusun % 42.8'ini oluşturan 1920 kişi 12 değişik

¹⁰ Defter verilerine göre 4431 Türk nüfus hesaplandığı halde isimlerin sayımında 4482 kişi bulunduğu görülmüştür. Bu fazlalık bazı cemaatlara sonradan kayıt yapılmış olması ile açıklanabilir. İsimlerin çok kullanılışlarına göre yapılan sıralamanın 1572 tarihli Adana Mufassal Defteri'nde bu üç isim için aynı olduğu görülmektedir: 1. Mehmed (% 8.67), Ali (% 7.12), Ahmed (4.70).

adla çağırılmakta idi. Bu 12 adın tamamı ise Arap kökenli Müslüman-Türk isimleridir.

Tablo III : Ençok Kullanılan 12 Türk Adı ve Yüzdeleri

Sıra	Şahıs Adı	Toplam	%	Sıra	Şahıs Adı	Toplam	%
1.	Mehmed	289	6.4	8.	Halil	124	2.7
2.	Ali	276	6.1	9.	Ümmet	120	2.6
3.	Ahmed	193	4.3	10	Hasan	119	2.6
4.	Hüseyin	153	3.4	11	Mustafa	115	2.5
5.	Hamza	145	3.2	12	Süleyman	110	2.4
6.	Veli	140	3.1				
7.	İbrahim	136	3.0		Toplam	1.920	42.8

30 ve daha yukarı sayıda kişi tarafından kullanılan adların toplamı ise 33'dür. Bu 33 adı, Türk nüfusun % 62.8'ini oluşturan 2819 kişi kendisine ad olarak almıştır. Bu 33 ad arasında sadece *Sevindik* adı tam Türkçe ad olarak görülmektedir. "Verdi" eki ile yapılan *Sübhhanverdi* adını da Türkçe saymak mümkün olabilir. 35 kişi tarafından kullanılan *Şah Veli* adında İran etkisi sezilmektedir. Bu üç ismin dışındaki isimlerin çoğu İslâmî kaynaklı peygamber adlarıdır.

Mehmed bilindiği gibi *Muhammed* adının Türkçeleşmiş şeklidir. Türkler Peygamberlerine duydukları saygıdan dolayı en çok bu adı tercih etmişler, yine aynı saygıdan dolayı *Muhammed* değil de *Mehmed* demeyi tercih etmişlerdir¹¹. *Ahmed* (193), *Mustafa* (115), *Mahmud* (53) adları da İslâm Peygamberinin diğer adlarındandır¹².

En çok kullanılan 33 ad arasında geçen diğer peygamber isimleri ise şunlardır: *İbrahim* (136), *Süleyman* (110), *Yusuf* (80), *Musa* (61) *Yakub* (50), *Yunus* (47), *İsmail* (46), *İsa* (35), *İlyas* (31). 124 kişi tarafından kullanılan *Halil* adı ise *İbrahim* Peygamber'in ilk adıdır. Bunun yanında *Hızır* (57) ve *İskender* (*Zulkarneyn*) (36) gibi peygamberliği tartışmalı olan isimler de görülmektedir. İlk dört halifenin adlarından *Ömer* (31), *Osman* (43), *Ali* (276) yaygın olarak kullanıldığı halde *Ebubekir*'in adı sadece bir defa geç-

¹¹ Bilindiği gibi Mehmed ve Muhammed kelimeleri aynı imlâ ile yazılırlar. Bu imlâ ile yazılan kelimeler de şedde konulmamış olduğundan Mehmed olarak okunmuştur.

¹² Şahıs adlarından sora aynı sırada parantez içerisinde o adın Defter'de kaç defa geçtiği belirtilmiştir. Dipnot numaraları ise cümle sonunda ve bir üstte gösterilmiştir.

mektedir. Hz. Ali'nin çocukları, Peygamberin torunları Hasan (119) ve Hüseyin'in (153) adları da en çok sevilen adlar olmuştur. İslâm kaynaklı adların bu ölçüde yaygın olarak kullanılması, *Güvendik, Sevindik, İl Beyi* gibi Türkçe adların ikinci, üçüncü plâna düşmesi sanırım XVI. yüzyılın düşünce hayatında dinin etkisini gösteren bir ölçüttür. Bu konuda kesin bir yargıya varabilmek için daha önceki tarihlerde tutulmuş olan defterlerin aynı metodla incelenerek sonuçlarının karşılaştırılması gerekecektir.

Bugün de bazı çevrelerde korunmakta olan anlayışa göre çocuklara *Kur'an*'dan isim vermek gerekmektedir. Bu yanlış düşünce sonucu olmalıdır ki *Arap-İslâm* kökenli adlar birinci sıralara yerleşirken, İslâmiyet öncesi Türk isimleri "putperest isimleri" olarak görülmüş ve dışlanmış.

Tablo IV: 99-30 Kişi Tarafından Kullanılan Adlar
(Sıralama en çok kullanılan 12 adın (Tablo: III) devamıdır)

Sıra	Şahıs Adı	Toplam	%	Sıra	Şahıs Adı	Toplam	%
13.	Yusuf	80	1.7	24.	İskender	36	0.8
14.	Musa	61	1.3	25.	Şah Veli	35	0.8
15.	Hızır	57	1.2	26.	İsa	35	0.8
16.	Mahmud	53	1.1	27.	Pir Veli	33	0.7
17.	Yakub	50	1.1	28.	Sübhanverdi	33	0.7
18.	Yunus	47	1.0	29.	İlyas	31	0.6
19.	İmirza	46	1.0	30.	Ömer	31	0.6
20.	İsmail	46	1.0	31.	Sevindik	31	0.6
21.	Murad	46	1.0	32.	Hanifi	30	0.6
22.	Selman	45	1.0	33.	Kasım	30	0.6
23.	Osman	43	0.9		TOPLAM	899	20.0
					Toplam (33 Ad)	1.819	62.8

Nüfusun % 81'ini oluşturan 3631 kişi toplam olarak kullanılan 479 adın 78'ini (% 15) taşımakta idiler. Geri kalan 401 adı ise nüfusun % 19'unu oluşturan 851 kişi kullanmaktaydı.

Tablo V : 29-11 Kişi Tarafından Kullanılan Adlar

Sıra	Şahıs Adı	Toplam	%	Sıra	Şahıs Adı	Toplam	%
34.	Minnet	29	0.64	57.	Mansûr	17	0.38
35.	Abdullah	27	0.60	58.	Nasûh	17	0.38
36.	Ramazan	27	0.60	59.	Bekir	17	0.38
37.	Abdi	26	0.58	60.	Uğurlu (Oğuzlu)	16	0.37
38.	Hakverdi	26	0.58	61.	Dede	15	0.33
39.	Pirî	25	0.55	62.	Durak	15	0.33
40.	Pir Ali	24	0.53	63.	Hızır Balı	15	0.33
41.	Abdurrahman	23	0.51	64.	İdris	15	0.33
42.	Kubad	23	0.51	65.	Ferhad	14	0.31
43.	Şeyh Ali	23	0.51	66.	Hasan Ali	14	0.31
44.	Hudaverdi	22	0.49	67.	Pir Dede	14	0.31
45.	Pir Ahmed	22	0.49	68.	Üveys	14	0.31
46.	Seydi	21	0.46	69.	Durmuş	13	0.29
47.	Şah Kulu	21	0.46	70.	Habîb	13	0.29
48.	Budak	21	0.46	71.	Karaman	13	0.29
49.	Kulu	21	0.46	72.	Mürüvvet	13	0.29
50.	Tanrıverdi	20	0.44	73.	Tur Ali (Dur Ali)	13	0.29
51.	Davud	19	0.42	74.	Enbiyâ	12	0.26
52.	Nebi	18	0.40	75.	Nur Ali	12	0.26
53.	Abdulkâdir	17	0.38	76.	Pir Budak	12	0.26
54.	Balı (Bâli)	17	0.38	77.	Abdulkerim	12	0.26
55.	Çelebi	17	0.38	78.	Veled (Velid)	11	0.24
56.	Maksud	17	0.38		Toplam	812	18.11
					TOPLAM (78 ad)	3.631	81.0

29 ile 11 kişi tarafından kullanılan adlar arasında *Hakverdi*, *Budak*, *Uğurlu* (veya *Oğuzlu*), *Dede*, *Durak*, *Karaman* adları Türkçe adlar olarak görülmektedir. Arapçada "koca, eski, köhne" anlamına gelen bir sıfat olan *Bâli* adını Türkçe bir kelime olarak bal'dan *Balı* şeklinde okumak son zamanlarda ağır basan bir görüştür. Hacı Bektaş'dan sonra en büyük *Bektâşi şeyhi* olarak kabul edilen *Balım Sultan* (ölüm 1516)'ın adı *Balı Sultan* veya

Hızır Balı şeklinde kullanılmış olması bu görüşü kuvvetlendirmektedir¹³. Nitekim defterde *Hızır Balı* adı da bu ismin doğrudan *Bahm Sultan* ile olan ilişkisini düşündürmektedir. *Balı* adı 17 defa, *Hızır Balı* adı 15 defa geçmektedir. *Tur Ali* adı bugün özellikle Ankara çevresinde çok görülmekte ve *Dur Ali* şeklinde söylenmektedir. Defterde tı (ط) ile yazılmış olanlar *Tur Ali*, dişli harf (ت) ile yazılmış olanlar ise *Nur Ali* olarak okunmuştur.

Şahıs adlarındaki Türkçe oranı, az kullanılan isimlere inildikçe artmaktadır.

V. Şahıs Adlarının Değerlendirilmesi

Bugün de yaygın olarak kullanılan *Arap-İslâm* kaynaklı şahıs adlarının dışında *Ebu'd-derrâ*, *Ebu'l-kâsım*, *Ebu'l-mehdî* gibi adlar ancak 6 kişi tarafından kullanılmaktadır. Bu bakımdan Müslüman nüfusun içinde Arap unsurun bulunmadığını söyleyebiliriz.

Şahıs adlarının alınmasında İran kültürünün etkisini gösteren bazı isimler bulunmaktadır. *Firuz* (1), *Ferhad* (14), *Hürmet Şah* (2), *İsfendiyâr* (1), *Kuran Şah* (1), *Pir* (1), *Pir Ahmed* şeklinde ismin başına *Pir* eki getirilerek yapılmış 14 ad vardı. *Pirî* (25), *Salman* (45), *Sultan Şah* (1), *Tura Şah* (1), *Yardım Şah* (1), *Şah Abdal* (1), *Şehriman* (1), *Şehriyâr* (2) adlarını bu meydana sayabiliriz. *Şah* adı isimlerin başına geldiği gibi sonuna da getirilmektedir. *Hürmet Şah*, *Kuran Şah*, *Sultan Şah* gibi. *Şah* eki başa getirilerek yapılmış 14 değişik adı taşıyan 85 kişi bulunmakta idi. Bu adlar arasında *Şah Abdal* ve *Şahverdi* adları ilginçtir.

Verdi eki getirilerek yapılan adlarda genellikle *Allah* adı görülür: *Allah-verdi*, *Sübhanverdi*, *Çalabverdi*, *Hudaverdi*, *Hakverdi* gibi. *Şahverdi* adı bu bakımdan anlamlı görülmektedir. *Abdal*, derviş, ermiş, evliya anlamına gelir, Tanrı dostu demektir. *Şah Abdal* adında da *Şahverdi* adındaki çapraşıklık ortaya çıkar. *Şah Kulu* adı ise daha da yaygındır. *Şahverdi* adını 4 kişi kullanırken, *Şah Kulu* adında 21 kişi bulunmakta idi. Bu adların belli bir mezhebe bağlılık gösterdiğini düşünebiliriz. 1526-1527 yıllarında Çukurova'da *Safevî Halifelerinin* teşvik ve tahrikiyle üç ayrı ayaklanma çıkarılmış olduğunu biliyoruz. Birincisi *Berendi* Nahiyesi'nde *Domuz-Oğlan*'ın ayaklanması, ikincisi *Tarsus*'a bağlı *Ulaş* Nahiyesi'nde *Beğce Bey*'in ayaklanması,

¹³ *Meydan-Larousse*, c. II, "Bahm Sultan", s. 110.

üçüncüsü de *Karaisâlu* Nahiyesi'nde *Mustafa Oğlu Veli Halife*'nin çıkarmış olduğu ayaklanmadır. Bu ayaklanmalar Maraş tarafındaki *Baba Zünnûn* ayaklanması kadar büyük çapta olmamış, her üçü de Adana *Sancakbeyi Ramazanoğlu Piri Bey* tarafından bastırılmıştı. Aynı şekilde Kozan *Varsakları* arasında da *Safevî* propogandasının etkili olduğu bilinmektedir¹⁴.

Anadolu Selçuklu sultanlarının İran etkisinde takınmış oldukları *Keykavus*, *Keyhusrev*, *Keykubad* gibi adlara Kozan halkı hiç itibar etmemiştir. Sadece *Kubad* (23) adının kullanıldığını görmekteyiz. *Selçuklu Devleti'nin* kurucusu *Tuğrul Bey'in* adı 1 defa geçerken, *ağabeyi Çağrı Bey'in* adı unutulmuş gibidir. *Melik Şah*, *Alparslan adlarını* da 4 bin isim arasında göremiyoruz.

Bölge uzun süre *Memlûk Devleti'ne* bağlı olarak yaşamış olduğu halde *Memlûk sultanlarının* adlarına da rastlamıyoruz. Yalnızca bir defa geçen *Hayr Bey* adı *Memlûk döneminin* bir hatırası gibidir.

Kozan'da yaşayan 94 Türk cemaatten, *Alişarlu*, *Aydoğmuşlu*, *Aydoğmuş Oğlanları*, *Çiçek Oğlu*, *Darıcı Satı*, *Haydarlu*, *Haydar Oğlu*, *İlyaslu*, *İsalu*, *Kutlu Bey Hacılu*, *Menteşlü*, *Taşdemürlü*, *Tur Ali Hacılu*, *Zekeriyyalu* gibi cemaatler adlarını büyük bir ihtimalle cemaatin kurucusu olan kişinin adından almışlardır. Ancak taife adı olarak geçen *Savcı Hacı*, *Avşar*, *Eğlen* isimlerine şahıs adı olarak rastlayamıyoruz. Ancak bu adların da daha önceki dönemde yaşamış kişiler olması düşünülebilir.

24 Oğuz Boyu'nun adlarından *Eymür* adı 9 kişi tarafından kullanılmakta idi. *Eymür* adı *Hasan* ve *Musa* isimlerinin başında bir sıfat gibi de kullanılmış, *Eymür Hasan*, *Eymür Musa* isimleri doğmuştur. Kayı Boyu'nun adı ise sadece 1 kişi tarafından ad olarak kullanılmıştır. *Bayat* (*Bayad*), *Yazır*, *Döğer*, *Dodurga*, *Yaparlı*, *Avşar*, *Kızık*, *Bayındır*, *Peçenek*, *Çepni* gibi Oğuz boyları adlarına şahıs adları arasında rastlayamadık. *Bulgar* adı Adana Sancağı'ndaki kadar yaygın olmamakla birlikte Kozan'da da şahıs adı olarak kullanılmaktadır. *Bulgar* adını taşıyan 6 kişi vardır. Adana'da 20.330 isimde 47 *Bulgar* adı bulunmakta idi¹⁵.

¹⁴ Faruk Sümer, "Çukur-Ova Tarihine Dâir Araştırmalar", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, I/1(1963), s. 56-57.

¹⁵ XVI. yüzyılda *Bulgar* ismi şahıs adı olarak kullanılmaktaydı. Bilindiği gibi *Bulgar* aynı zamanda Türk boylarından birinin adı idi. Bugün Slavlaşmış olan *Bulgarlar*'ın yaptıklarına kızarcasına *Bulgar Dağı*'nın adını *Bolkar* yapmak bize anlamsız görülmektedir.

Şahıs adlarının başına getirilen ekler içinde Dede, Derviş, Gül, Hacı, Hızır, Hoca, Kara, Pir, Seydi, Şah, Şeyh, Sarı, kelimelerini sayabiliriz. İsim sonunda ise, Dede, Derviş, Fakih (Fakı), Halife, Hoca, Hacı, Bey, Kulu, Şah, Verdi, Gazi, ekleri sayılabilir.

Adana Sancağı'nda 1572 yılında 1080 ayrı ad kullanıldığını tespit etmiştik. Kozan'la ilgili bu çalışmanın sonucunu Adana'nın sonuçları ile karşılaştırdık. Kozan'da kullanılan 479 adın 314'ü Adana'da da kullanılmaktadır. 165 ad ise Adana Defterinde yer almayan adlardır. Bunlardan çoğu *Hoca Ali*, *Seydi Mehmed* gibi birleşik adlardır. Kozan Defterinde çokça kullanıldığı halde Adana'da hiç kullanılmamış olan adlar yanlarında parantez içerisinde kaç defa kullanıldığı da belirtilerek şu şekilde sıralanabilir. *Seydiyar* (10), *Eymür* (9), *Abdürrâzık* (8), *Kâdirverdi* (6), *Cesâmed* (4), *Bende* (4), *Azametullah* (3). Söz konusu 165 adın 138'i 1 defa, 17'si 2 defa, 2'si 3 defa kullanılmıştır.

Kozan'da kullanılan 479 şahıs adını *Türk Adları Kılavuzu* adlı kitapta yer alan 10.000 dolayındaki erkek adı ile karşılaştırdığımızda 90 adın bu kılavuzda yer almadığını gördük. Bu karşılaştırmaya *Seydi Ahmed*, *Ömer Halife* gibi birleşik adları da dahil edecek olursak bu sayı daha da artacaktır. Yaygın olarak kullanılan adlardan bu kılavuzda yer almayanlar şunlardır: *Abdürrâzık* (8), *Arafa Gazi* (3), *Azametullah* (3), *Bayram Hoca* (10), *Bende* (4), *Bulgar* (6), *Cesâmed* (4), *Çırak* (4), *Devletgeldi* (2), *Devlet Han* (3), *Dulkâdir* (2), *Ebu Hayr* (2), *Ebülkasım* (4), *Eyne Hoca* (4), *Güvendik* (7), *Hoca* (8), *İmirza* (46), *İsrail* (4), *Kadı* (2), *Kâdirverdi* (6), *Kulaguz* (3), *Menteşe* (7), *Mürüvvet* (13), *Sübhanverdi* (33), *Şahbende* (4), *Şah Kulu* (21), *Şah Veli* (35), *Şahverdi* (4), *Şeyh Ali* (23), *Şeyhî* (3), *Zeyyal* (5), *Bay Kulu*, *Divan*, *Eylük*, *Göçgün*, *Göğü*, *Göççek*, *Çiçek*, *Yaramış*, *Yetilmiş*, *Yol Kulu*, *Yol Kaya*, *Ulu Bey* adları da daha az sayıda geçen ve *Kılavuz*'da yer almayan adlardandır¹⁶. Bu karşılaştırma *Tahrir Defterleri* ve diğer arşiv belgeleri kullanılmadan yapılan bir şahıs adları sözlüğü denemesinin ne kadar yetersiz kalacağını açıkça göstermektedir. Aynı *Kılavuz*'u Adana ile ilgili çalışmamızla karşılaştırdığımızda da 163 adın bu kitapta yer almadığını görmüştük.

¹⁶ Selma Tuncay-Adviye Aysan, *Türk Adları Kılavuzu*, Ankara 1981.

VI. Gayrı Müslimler ve Mühtediler

1572 yılında Kozan'da toplam olarak 902 vergi nüfusuna sahip gayrimüslim halk bulunmaktaydı. Bunlardan 728'i evli, 174'ü bekâr idi. Gayrimüslim halkın 540 neferi Feke, Anavarza, Lemberd, Kübdere kalelerinde yaşıyordu. Şehir merkezinde ise 290'ı evli, 72'si bekâr olmak üzere 362 gayrimüslim vergi nüfusu bulunuyordu. Kalelerde yaşayan Ermenilerin çoğu kale hizmetinde bulundukları için vergiden muaf idi.

Bunlar arasında Türk adı kullanmak alışkanlığı oldukça yaygındır. En çok kullanılan Türk adlarını şöylece sıralayabiliriz.

Tablo V : En Çok Kullanılan Adlar

1. Balı	17 kişi.	9. Karaman	3 kişi
2. Hudavedi,	14 "	10. Yörük (Yürük),	3 "
3. Tanrıverdi,	13 "	11. İne Bey	2 "
4. Budak	13 "	12. Tura Şah	2 "
5. Asil Bey	12 "	13. Mısır Şah	2 "
6. Sinan	10 "	14. Hüsrev	2 "
7. Ferruh	14 "	15. Haydar	2 "
8. Karagöz	10		

Bunun dışında bir defa geçen şahıs adları ise, *Eslemes, Arslan, Hüsam veya Hişam, Çöl Bey, Arap Şah, Hızır, Hoca Han, Kutlu Bey, Kapuçı, Yakub Hızır Şah, Şahin, Kara Eşeklü, Gül Şah, Hoca, Karaca, İsmail, Turgud, Paşa, Sefer, Çırak, Gökçe, Davud, Kara* adlarıdır.

XVI. yüzyılda gayrimüslimlerden bir kısmı kendi istekleriyle İslâm dinini kabul etmişlerdir. *Mühtedî* adı ile anılan bu kimselerin adı daha çok *Mübârek, Cevher* ve *Mercan* olarak görülmektedir. İncelediğimiz *Defter*'de baba adı *Abdullah* olan 40 kişi görülür. Bunların çocukları 32 ayrı adla çağırılmaktaydı. *Ali, Abdulkâdir, Abdullah, Bedir, Bilâl, Kara Bilâl, Eymür, İbrahim, Mahmud, Süleyman* adlarını örnek olarak verebiliriz. Baba adları üzerindeki değerlendirmemizi ayrı bir makalede açıklayacağımızdan, burada bir tesbitimizi belirtmekle yetineceğiz¹⁷. *Mühtedî* olanların baba adları *Abdullah* olarak verilmekteydi. Bunu yanlış değerlendiren bazı kimseler baba

¹⁷ Yılmaz Kurt, "Kozan (Sis) Sancağı'nda Kişi Adları", *Ondukuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, V (1990), s. 179-194.

adı *Abdullah* olanların tümünü *mühtedî* zannetmektedirler. İncelediğimiz Adana ve Kozan mufassal defteri verilerine göre İslâm dinine geçen kimse- lere genellikle *Mübârek*, *Cevher* ve *Mercan* adları verilmekteydi. Nitekim Kozan defterinde 7 *Mübârek*, 2 *Cevher*, 1 *Mercan* adı geçmektedir. Hepsin- nin de baba adı *Abdullah* 'tır. Bunlar da genellikle cemaatin veya mahallenin son adları arasında geçmektedir^{17a}. *Bilâl*, *Kara Bilal* ve *Ferhad* adları konu- sunda *Mübârek*, *Mercan*, *Cevher* adlarındaki ölçüde kesin bir tesbitte bu- lunmuş değiliz.

Gayrimüslimlerin Türk kültürüne olan ilgileri, şahıs adlarının incelen- mesinde gördüğümüz Türk adları ile ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan bun- lardan bir kısmının da İslamiyete geçmiş olmaları gâyet normal görülmeli- dir. Ancak bu din değiştirmenin kitle halinde olduğunu gösterecek bir bel- geye bu incelememizde rastlayamadık. 4482 ad içerisinde kesin *mühtedî* gö- züyle bakabileceğimiz sadece 10 kişi bulunmaktadır. Gayrimüslimler bütün halk gibi *resm-i hâne* olarak 50 akça, *resm-i mücerred* olarak 6 akça öde- mekte idiler. Bundan ayrı olarak da önceleri 50 akça, incelediğimiz dö- nemde ise 60 akça *cizye* veriyorlardı. Etin kilosunun 5 akça, pirincin kilosu- nun 5 akça, bir koyunun 25-35 akça olduğu bir dönemde 60 akça için bir Hristiyanın din değiştirmiş olması bize uzak bir ihtimal olarak görülmekte- dir. Konuyu maddî zorunluluk ile değil kültür yakınlaşmasıyla açıklamak ge- rekir.

Şahıs adlarının alfabetik sıralamasında 1 veya iki defa geçen adların daha çok olduğu görülmektedir. Az kullanılan adlar daha çok Türkçe adlar- dır.

^{17a} 1572 tarihli Adana Mufasssalında Mübârek adını taşıyan 78 kişiden 75'inin babasının adının Abdullah olduğunu gördük. Kara Mübârek adını taşıyan 6 kişiden de 5'inin babasının adı Abdullah'tır. Abdullah adını taşıyan 123 kişiden 43'ünün babasının adı yine Abdullah ola- rak verilmiştir.

Tablo VI: 1-10 Kez Geçen Şahis Adları

Harf	Toplam ad	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11-289	Toplam kişi
A	51	24	7	7	1	-	-	1	4	-	-	7	681
B	22	11	2	-	1	1	1	-	1	-	1	3	109
C	5	1	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-	17
Ç	6	3	-	-	1	-	-	-	-	1	-	1	33
D	26	14	6	1	-	-	1	-	-	-	-	4	97
E	24	13	3	1	3	-	-	-	-	2	1	1	74
F	8	3	3	-	1	-	-	-	-	-	-	1	27
G	16	11	1	2	-	1	-	1	-	-	-	-	31
H	72	36	18	3	1	-	1	1	1	-	-	11	824
I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İ	20	10	-	1	2	-	-	-	-	-	-	7	366
K	42	25	4	3	1	1	1	1	2	-	-	4	166
L	4	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
M	28	10	3	1	2	-	-	3	-	-	-	9	688
N	12	7	2	-	-	-	-	-	-	-	-	3	58
O	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	45
Ö	4	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	36
P	18	6	3	-	-	-	1	1	-	-	1	6	165
R	3	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	39
S	37	20	4	2	-	-	1	2	-	1	2	5	323
Ş	29	16	4	2	2	-	-	-	1	-	-	3	134
T	15	11	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2	48
U	3	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	20
Ü	6	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	138
V	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	152
Y	18	11	4	-	-	-	-	-	-	-	-	3	196
Z	5	4	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	9
Toplam	479	246	70	27	16	4	6	11	9	6	5	78	4.482

Yukarıdaki tablodan anlaşılabacağı gibi toplam 479 ayrı şahıs adı bulunmakta idi. Bunlardan 51 tanesi A harfi ile, 22 tanesi B harfi ile başlamaktadır. A ile başlayan 51 adın 24 tanesi 1 defa, 7 tanesi 2 defa geçmektedir. A ile başlayan 51 adı taşıyan 681 kişi bulunmaktadır. 11 ve daha fazla kişi tarafından kullanılan 78 adın 7 tanesi A harfi ile başlamaktadır. Sadece 1 defa geçen adların toplamı 246'dır. 479 şahıs adının 70 tanesi 2 defa, 27 tanesi ise 3 defa kullanılmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada 1572 tarihli *Kozan (Sis) Mufassal Tahrir Defteri*'nde yer alan şahıs adlarının sayımı ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

En çok kullanılan şahıs adı *Mehmed*'tir (% 6.4). Sonra *Ali* (% 6.1) ve *Ahmed* (% 4.3) isimleri gelmektedir.

Yaygın olarak kullanılan 33 addan 10 tanesi peygamber ismidir. 3 tanesi ise 4 büyük halifeden *Ali*, *Osman* ve *Ömer*'in adlarıdır. *Mahmud*, *Ahmed* ve *Mustafa* İslâm peygamberinin diğer adlarından olduğu gibi *Hamza* da amcasının adıdır. En çok kullanılan 33 ad arasında sadece *Sevindik* adı Türkçe olarak görülmektedir. Bu durum ad vermede dinî düşüncenin ağır bastığını açıkça göstermektedir. Değerlendirilen 4482 şahıs adının 2819'unu (% 62.8), bu 33 adı taşıyan kimseler taşımaktadır. Yaygın olarak kullanılan 78 adı ise, nüfusun % 81'ini teşkil eden 3631 kişi kullanmaktadır. Defterde geçen şahıs adlarının toplamı ise 479'dur. Geriye kalan 401 adı da nüfusun % 19'unu oluşturan 851 kişi kullanmaktadır. Yaygın olarak kullanılan adlar *Arap* kökenli *Müslüman-Türk* isimleri olduğu gibi daha az kullanılan adlar da çoğunlukla Türkçe adlardır.

Şahverdi, *Şah Kulu*, *Şah Abdal* gibi adlar bir mezhebe bağlılığı gösterebilecek adlar olup sosyal yapının aydınlatılmasına yardımcı olacak ipuçları sayılabilirler.

Gayrimüslimler içerisinde İslâmiyet öncesi Türk adlarını kullanma oldukça yaygındır. Vergi mükellefi 902 *gayrimüslim*den 144'ü (% 15.96) Türk adı kullanmaktadır. En çok kullandıkları adlar ise, *Balı*, *Hüdaverdi*, *Tanrıverdi*, *Budak*, *Asil Bey*, *Sinan*, *Ferruh* ve *Karagöz*'dür.

Gayrimüslim nüfustan az sayıda kimsenin İslâm dinine geçmiş oldukları anlaşılmaktadır. Deftere bu kimselerin baba adları *Abdullah* olarak yazıl-

maktadır. Ancak bütün baba adı *Abdullah* olanlar da *dönme* değildir. *Dönme*lere daha çok *Mübarek*, *Cevher* ve *Mercan* adlarının verildiği ve bunların *Defter*'de cemaatlerin sonuna yazıldığı görülmüştür.

Şahıs adlarının incelenmesinde bu kimselerin baba adlarını da aynı metodla inceleyerek sosyal yapıyı ve sosyal değişmeyi daha iyi açıklayabilmek mümkün olacaktır.

AÇIKLAMA

1. Şahıs adlarının yazımında *Ebu'd-derrâ* gibi az kullanılan adlarda transkribe kurallarına uyulmuş, diğerlerinde gerek duyulmamıştır.

2. Birleşik adların yazımında kelimenin daha açık görülebilmesi için ayrı ayrı yazmak tercih edilmiştir. *Bahtiyar*, *Aliyar*, *Şahruh* gibi ayrı yazıldıklarında pek anlam vermeyen adlar birleşik yazılmıştır. *Verdi* ve *geldi* fiilleri yardımıyla yapılan şahıs adları da aynı şekilde birleşik yazılmıştır.

3. *Tahrir Defterlerinde* çoğunlukla nokta kullanılmamış olduğundan bazı isimler iki, hatta üç türlü okunuşa izin vermektedirler. *Aziz* kelimesinin yazımı ile *Üzeyr* kelimesinin yazımı, *Arap* kelimesi ile *İzzet* kelimesinin yazımı aynıdır. *Halil* kelimesi *Celil* olarak da okunabilir. Bu tür adlarda yaygın olan tercih edilmiş, diğer okunuş şekli de parantez içerisinde verilmiştir.

5. Okunuşunda tereddüt ettiğimiz adların yanına soru işareti(?) konulmuştur.

6. Bu tür çalışmaların sonunda *Türk Şahıs Adları Sözlüğü*'nün hazırlanacağı düşüncesiyle az kullanılan şahıs adlarının yanına *Defter*'de yer aldığı varak numarasını da verdik. Daha sonra da o adın 4482 ad içerisinde kaç defa geçtiğini, yani kaç kişi tarafından kullanıldığını gösterdik. Yaygın olarak kullanılan adların ise yaygınlık oranını % olarak ifade ettik. Örnek verecek olursak, *Ahî Evren* adı *Defter*'de 1 defa geçmekte ve 1b numaralı varakta yer almaktadır. *Ahmed* adı ise 193 kişi tarafından kullanılmaktadır. Bunun 4482 ada göre oranı %4.3'dür.

1572 Tarihli Kozan (Sis) Mufasssalında Geçen Türk şahıs Adları

<u>Şahıs Adı</u>	<u>Varak</u>	<u>Top.</u>	<u>%</u>	<u>Şahıs Adı</u>	<u>Varak</u>	<u>Top.</u>	<u>%</u>
A							
Abdi		26		ALİ		276	6,1
Abdiyar		1		Ali Bey		2	
Abdulazîz		7		Ali Cafer		1	
Abdulcebbâr	36b	1		Ali Dede	37b	1	
Abdulgaffâr		4		Ali Dervîş		1	
Abdulganî		3		Ali Fakîh		2	
Abdulhamîd		1		Ali Gâzî		2	
Abdulkâdir		17		Ali Han	38b	1	
Abdulkerîm		12		Ali Kaya	16a	1	
Abdullah		27		Ali Nebî	73b	1	
Abdullatîf		3		Ali Paşa		2	
Abdulmezîd		1		Alişar		3	
Abdurrahman		23		Ali Veled	82b	1	
Abdulvehhâb	80b	1		Aliyar		8	
Abdurrâzık		8		Allahverdi	11b	1	
Abdurrezzak		8		Arab (veya İzzet)	19b	1	
Ağca Pir Dede	58a	1		Arab Ali	12a	2	
Ahenli	49b	1		Arafa	15b	1	
Ahî		3		Arafa Gazi		3	
Ahî Evren	1b	1		Armağan		1	
AHMED		193	4,3	Aşık Seydi	12a	1	
Ahmed Dervîş	56a	1		Atak	47b	1	
Ahmed Fakîh		2		Aydın		2	
Ahmed Hacı	57a	1		Aydoğmuş		8	
Alaaddin	3a	1		Azametullah		3	
Alaman	61b	1		Aziz (veya Üzeyr)	17b	3	

KOZAN'DA ŞAHIS ADLARI

625

B		Çalık	12a	1
Bahadır	42b	1	Çelebi	17
Bahtiyar	42b	1	Çırak	4
Balaban	16a	1	Çiçek	37b
Balı (veya Bâli)		17	Çoban	16a
Bartlı (?)	72b	1		
Bayezid		2		
Bay Kulu	38a	1	Danyal	2
Bayram		2	Darıcı	47a
Bayram Bey	85b	1	Daştēmūr	19a
Bayram Hoca		10	Davud	19
Bedir		8	Davud Sofi	59a
Beğce	42a	1	Dede	15
Beğlik	17b	1	Dede Arif	1
Bekir		17	Dede Balı	2
Bekir Ahmed		1	Dede Fakih	36b
Bekrî	38a	1	Demürtaş	12b
Bektaş		1	Deli Murad	12b
Bende		4	Delû Ali	65b
Beyrek		5	Deniz	6
Bilâl		6	Derviş Ali	37b
Budak		21	Devletgeldi	20b
Bulgar		6	Devlet Han	37b
			Devir Bey	59a
			Divan (?)	82a
			Dokuz Ümmet	82a
			Dönmez	59a
			Dulkâdir	82b, 85a
			Durak	15
			Durdu	2
			Durmuş	13
C-Ç				
Cafer		7		
Celâl	48a	1		
Cesâmed (?)	47a, 59a	4		
Cevher		2		
Cuma		3		
Çalabverdi		9		

Dursun		1	Ferruh		2
Dündar		2	Fethullah		4
			Firûz	43a	1
E			G		
Ebubekir	44a	1			
Ebu Hayr	16a	2	Gaib Fakîh		1
Ebu'd-derrâ (dürri)		1	Ganî	5b	1
Ebu'l-kasım		4	Gâzi		3
Ebu'l-mehdî		1	Göçgün	38a	2
Elvan	15a	1	Göğü	37a	1
Emîn		9	Göççek	58a	1
Emîr Ali	53b	2	Gökçe	42a	1
Emre		4	Gök Murad	59a	1
Enbiyâ		12	Gülâbi		5
Enik (?)	58a	1	Gül Ali	17b	1
Er Dede	11b	1	Gül Bende	16b	1
Esbyar	61a	1	Gül Veli (Kel)	11b	1
Esin (Esen)	58a	3	Gündüz		3
Evliyâ		10	Günel	60b	1
Evliyâ Fakîh	15a	1	Güvendik		7
Eylük	38b	1	Güverdi (Gördü)	40a	1
Eymür		9			
Eymür Hasan	62b	1	H		
Eymür Musa		1	Habîb		13
			Habîb Fakîh		1
			Hâbil		2
F			Hacı		2
Fakîh	19b	1	Hacı Ahmed		2
Fâzıl	20a	1	Hacı Ali		4
Fazlullah		2	Hacı Bâlî		1
Ferhâd		14	Hacı Bey		2
Ferîd		2			

KOZAN'DA ŞAHİS ADLARI

627

Hacı Budak	42a	1	Hamza Fakîh		3
Hacı Davud		2	Hançer (?)	12b	1
Hacı Dede		1	Hanifi		30
Hacı Hamza		2	HASAN	119	2,6
Hacı Hasan		3	Hasan Ali		14
Hacı Hüseyin	45a	1	Hasayet (?)	39b	1
Hacı İbrahim		2	Haydar		6
Hacı İsâ		2	Haydar Ali	60b	1
Hacı Mahmud		2	Haydar Fakih		1
Hacı Mazhar		1	Hayr	16a	1
Hacı Mehmed		2	Hayr Bey	77b	1
Hacı Minnet		1	Hayreddin	70b	1
Hacı Murad		1	Hayrullah	54a	1
Hacı Musa		1	Hayrûnnâs	9b	1
Hacı Mustafa		1	HIZIR	57	1,2
Hacı Piri	56a	1	Hızır Ali		7
Hacı Ramazan	75b	1	Hızır Balı		15
Hacı Yakub	37b	1	Hızır Dede		1
Hacı Yusuf		2	Hızır Han	16a	1
Hakverdi		26	Hoca		8
Hâlî	56a	1	Hoca Ahmed		2
Halid	61b	2	Hoca Ali		1
HALİL		124	Hoca Eyub	45b	1
Hamdullah		2	Hoca Fakîh	16a	1
Hamdullah Fakîh		1	Hüdaverdi		22
Hamîd		3	Hürmetşa(h)	57b	2
Hamîd Fakîh	73b	1	Hürmetşa(h) Hacı	57b	1
HAMZA		145	Hüsâm		1
Hamza Bâli		2	Hüsâm Dede	39a	1
Hamza Derviş		2	HÜSEYİN	153	3,4

Hüseyin Fakih	17a	1			
Hüseyin Gazi		1			K
Hüseyin Hacı		2	Kâbil		2
Hüsrev		1	Kâdı	12b	2
			Kadı Ahmed	72b	1
			Kadir Kulu		1
			Kâdir Verdi		6
I-İ					
İBRAHİM		136	3,0	Kalemder	5
İbrahim Fakih	45a	1	Kalı	74a	1
İdris		15	Kanber		8
İdris Fakih		1	Kara Ali	73b	1
İlbey		4	Kara Bilâl	42b	1
İlbeyi	46a	1	Kara Hamza		1
İlyas		31	Kara Kurd	12b	1
İmir Hacı	42a	1	Kara Ümmet	49b	1
İMİRZA		46	1,0	Kara Veli	1
İne Bey	38b	2	Karaca		7
İne Gazi	17b	1	Karagöz	47b	1
İne Hoca		4	Karaman (Kahraman)		13
İnsan Bey	37b	1	Karlı	18b	2
İsa		35	Kasım		30
İsfendiyâr		1	Kaya		8
İshak		3	Kayaş	84b	1
İskender		36	Kayı	16a	1
İslâm	73b	1	Kemal Fakih	11b	1
İSMAİL		46	1,0	Kerîm	4
İsmet		1	Kılçık Mustafa	12b	1
İsrafil	11b	1	Kır Ali	71b	1
İsrail		4	Kır Fakih	70b	1
İzzet (Arab)	75b	1	Kıymas	39a	1
			Koca		3

KOZAN'DA ŞAHİS ADLARI

629

Koçu	62a	1	Mercan	42b	1
Kovan	39b	3	Merdân	61b	1
Kör Veli		2	Mestân		4
Kör Yusuf	15a	1	Mihmad		1
Köse İbrahim	72b	1	Minnet		29
Kubad		23	Mirza	42a	1
Kubad Fakîh		1	Misâfir	60b	1
Kulağuz		3	Muhsin	16a	1
Kulu		3	Muhyiddin		2
Kuran	63a	1	MURAD		46 1,0
Kuran Şah	39b	1	MUSA		61 1,3
Kutlu Bey	68a	1	Musa Fakih		3
Küçük		1	MUSTAFA		115 2,5
			Mübârek		7
	L		Mübeşşir	12b	1
Lala	39b	1	Münîr		2
Latîf		2	Mürsel		1
Lutfî	61b	1	Mürüvvet		13
Lutfullah		2	Müstecâb	57a	1
	M		N		
MAHMUD		53	Naci	43a	1
Maksûd		17	Nasûh		17
Mansûr		17	Nazar		1
Mazhar		2	Nazar Gâzi	16a	1
Mehdî		7	Nebî		18
MEHMED		289 6,4	Nebî Fakîh	17b	1
(Muhammed)			Nur Ali (Boz Ali)		12
Mehmed Fakîh		4	Nurcu (?)	75b	1
Mehmed Hacı		1	Nur Dede	62a	2
Menteşe		7	Nureddin	47b	1

Nûri	47b	1	Receb	3
Nurullah		2	Resûl	9

o-o

S

Oğan	20a	2	Sadaka	18b	1
OSMAN		43	1,0 Sâdık		2
Öğüd	74b	1	Sa'dullah		3
Ömer		31	Salih Fakîh		1
Örküd (Ürgüd)	11b	1	Sarı		3
Özdemir	44a	3	Sarı Fakîh (Sarı Fakı)		1

P-R

Pir	74b	1	Sarı İlyas		1
Pir Ahmed		22	Savcı		1
Pir Ali		24	Sefer		2
Pir Bedir		6	Selim		7
Pir Bende	16b	1	SELMAN	45	1,0
Pir Budak		12	Sevindik	31	
Pir Dede		14	Sevindik Hacı	57b	1
Pir Aziz		2	Seydi		21
Pir Hasan		1	Seydi Abdal	82a	1
Pir Gâib		7	Seydi Ahmed		6
Pir Kulu		10	Seydi Ali		9
Pir Mehmed		2	Seydi Gâzi		1
Pir Veled		1	Seydi Han		1
Pir Veli		33	Seydi Kâsım	59a	1
Pir Aldık	39b	1	Seydi Koca	84b	1
Pirî		25	Seydi Mehmed		1
Pirli	71b	1	Seydi Yar		10
Polad		2	Seyfullah	73b	1
Ramazan		27	Sinan	59b	1
			Sinir	58b	1

KOZAN'DA ŞAHİS ADLARI

631

Sofî İbrahim	74a	1	Şehrimân	73b	1
Sultan	82b	1	Şehriyâr		2
Sultan Hoca	42b	2	Şeyh Ali		23
Sultan Şah	39b	1	Şeyh Dunan	61b	1
Sun'ullah		2	Şeyh Hanefî	74b	1
Sübhanverdi		33	Şeyh Minnet		2
SÜLEYMAN		110 2,4	Şeyh Murad		1
Süleyman Halife		1	Şeyh Yunus	18b	1
Sülmen		10	Şeyhî		3
Sülû		7	Şuayb	70a	1
Sülû Kaya		1	Şükür Bah	11b	1

Ş

T

Şaban		9	Taceddin	17a	1
Şâdi	17a	1	Tâhir		2
Şâdmân	73b	1	Tanrıverdi		20
Şah Abdalî	43a	1	Taşdemür		2
Şah Ali	38b	1	Tayyib	51a	1
Şah Bende		4	Temür (Demir)	83b	1
Şah Budak		3	Terken	36b	1
Şah Hüseyin		1	Timur	68a	1
Şah Kulu		21	Torasan		1
Şah Mehmed		2	Tuğrul	46a	1
Şah Merd	12b	1	Tura Han	53b	1
Şah Murad		8	Tur Ali (Nur-Boz)		13
Şahruh		2	Turan	39b	1
Şahsüvâr	61a	1	Turaşah	20a	1
Şahtemür	46a	1	Turgut		1
Şah Veli		35			
Şahverdi		4			
Şaraldı	12b	1	Uğurlu (Oğuzlu)		16

U-Û

Ulu Bey	39b	1	Yevm Dede	38b	1
Umur		3	Yevm Hayr		2
ÜMMET		120 2,6	Yevmü'l-hayr		2
Ümmet Dede	39b	1	Yılan Alisi	47b	1
Ümmet Fakîh	80b	1	Yol Kaya	61b	1
Ümmet Hacı	83b	1	Yol Kulu	39a	1
Üveys		14	YUNUS	47	1,0
Üveys Hoca	16b	1	Yunus Hacı		1
V			YUSUF	80	1,7
Vefâdâr	84a	1			
Veled		11	Z		
VELİ		140 3,1	Zekeriyya		1
Y			Zeynel		1
			Zeyyâl		5
Yahya		2	Zimmet Han	21a	1
YAKUB	50	1,1	Zümrüd Kulu	71b	1
Yakub Han	70a	1			
Yakub Yar	77b	1			
Yakut	40a	1			
Yaramış		2			
Yardım Şah	38b	1			
Yeni Bey	85b	1			
Yetilmiş	42b	1			

BİBLİYOGRAFYA

GÜZELBEY, CEMİL CAHİT, "Gaziantep Şer'i Mahkeme Sicillerinde Türkçe Kişi Adları", *Türk Kültürü*, XII/252 (1984), s. 246-249.

HALAÇOĞLU, YUSUF, "Tapu-tahrir defterlerine göre XVI. yüzyılın ilk yarısında Sis (=Kozan) Sancağı", *İÜEF Tarih Dergisi*, Sayı: 32 (1979), s. 819-893.

HIZIR BEK GAYRETULLAH, "Kazak Türklerinde Kişi Adları", *Türk Kültürü*, I/10 (1963), s. 13-17.

İNALCIK, HALİL, "V. Beyelmilel Onomastik İlimler Kongresi, Salamanca 12-15 Nisan 1955", *Belleten*, XX/78 (1956), s. 223-28.

KURT, YILMAZ, "Adana'da 1572 Yılında Kullanılan Türk Erkek Şahıs Adları", *Belleten*, LVII/218 (1993), s. 173-200.

_____, "Kozan (Sis) Sancağı'nda Kişi Adları", Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, V (1990), s. 179-194. (Bu makâlede Kozan Sancağı Baba adları incelenmiştir).

MEYDAN-Larousse, "Balım Sultan", c. II, s. 110.

ÖĞEL, BAHAEDDİN, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 3. bs., İstanbul 1988.

RASONYI, LASZLO, "Türk Özel Adlarının Kaynakları", *A.Ü. DTCTF Türkoloji Dergisi*, I/1 (1964), s. 71-101.

SÜMER, FARUK, "Çukur-Ova Tarihine Dair Araştırmalar (Fetihden XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar)", *DTCTF, Tarih Araştırmaları Dergisi*, I/1 (1963), s. 1-113.

TUNCAY SELMA-ADVİYE AYSAN, *Türk Adları Kılavuzu, Dilimizde Kadın ve Erkek Adları*, Ankara 1981, Bilgi Yayınevi.

YEDİYILDIZ, BAHAEDDİN-İZGİ, ÖZKAN" 1455 Yılında Ordu ve Yöresinde Kullanılan Şahıs Adları" *H.Ü., Edebiyat Fakültesi Armağan Dizisi I. (Şükrü Elçin Armağanı)*, Ankara 1983, s. 361-368.

TarihveMedeniyet.Org